

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.

Ефективна економіка. 2024. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.17>

УДК 657.1-047.44:338.1-027.583

S. V. Kalabukhova,

д. е. н., професор, професор кафедри податкового менеджменту та фінансового моніторингу, Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6324-2264>

T. O. Tokareva,

к. е. н., доцент, доцент кафедри аудиту, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1374-508X>

O. V. Chuk,

к. е. н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9893-8958>

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ АНАЛІЗУ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОЗНАК ТІНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

S. Kalabukhova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Tax Management and Financial Monitoring (AML/CFT),

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

T. Tokareva,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Audit, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

O. Chuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Accounting and Consulting, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

CLASSIFICATION OF METHODS FOR ANALYZING ACCOUNTING INFORMATION TO IDENTIFY SIGNS OF THE SHADOW ECONOMY ACTIVITY OF AN ECONOMIC ENTITY

У статті розроблено класифікацію методів аналізу бухгалтерської інформації для ідентифікації ознак тінізації діяльності суб'єкта господарювання. Аргументовано, що для ефективного пошуку латентних злочинів у сфері господарської діяльності на мікрорівні актуалізується проблема застосування доречного методичного інструментарію аналізу інформації. Визначено, що забезпечення системності та комплексності ідентифікації ознак тінізації економічної діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні потребує сукупності доступних і дієвих методів аналізу, які базуються на сучасних спеціальних знаннях у сфері бухгалтерського обліку та економічної експертизи. Аналізуючи праці вітчизняних колег, встановлено поширене застосування методів економіко-правового аналізу при розслідуванні економічних злочинів. Аналітичний огляд методів економіко-правового аналізу дозволив виділити три їх групи: методи документального аналізу; методи бухгалтерського аналізу; методи економічного аналізу. Дослідження цих методів показало, що в умовах зростаючої динаміки незаконного привласнення активів та ухилення від оподаткування суб'єктами господарювання в Україні через тінізацію своєї діяльності, вони не в повній мірі враховують спеціальні знання у сфері бухгалтерського обліку, які оновилися внаслідок запровадження міжнародної стандартизації фінансової звітності, а також не враховують всіх базових принципів побудови бухгалтерського обліку. Акцентовано необхідність оновлення методів економіко-правового аналізу, які повинні враховувати збалансованість руху капіталу по стадіях суспільного відтворення та принципи побудови бухгалтерського обліку: двоїстості, грошового вимірника, доказовості (документа), безперервності діяльності, нарахування, визнання доходу.

The article develops a classification of accounting information analysis methods for identifying signs of shadowing of a business entity. It is argued that for the effective search for latent crimes in the field of economic activity at the micro level, the problem of applying the appropriate methodical tools for information analysis is actualized. It was determined that ensuring the systematic and comprehensive identification of signs of shadowing of the economic activity of economic entities at the micro level requires a

set of available and effective methods of analysis, which are based on modern special knowledge in the field of accounting and economic expertise. Analyzing the works of domestic colleagues, the widespread use of methods of economic-legal analysis in the investigation of economic crimes has been established. Analytical review of methods of economic-legal analysis made it possible to distinguish three groups of them: methods of documentary analysis; methods of accounting analysis; methods of economic analysis. The study of these methods showed that in the conditions of the growing dynamics of illegal appropriation of assets and tax evasion by economic entities in Ukraine due to shadowing of their activities, they do not fully take into account special knowledge in the field of accounting, which has been updated as a result of the introduction of international standardization of financial reporting. and also do not take into account all the basic principles of accounting construction. Emphasized is the need to update the methods of economic-legal analysis, which should take into account the balance of capital movement through the stages of social reproduction and the principles of accounting construction: duality, monetary measure, evidence (document), continuity of activity, accrual, recognition of income.

Ключові слова: *тіньова економіка, мінізація господарської діяльності, економічні злочини, бухгалтерський облік, економічна експертиза, економіко-правовий аналіз, документальний аналіз, бухгалтерський аналіз, економічний аналіз*

Keywords: *shadow economy, shadowing of economic activity, economic crimes, accounting, economic expertise, economic-legal analysis, documentary analysis, accounting analysis, economic analysis*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Тіньова нелегальна діяльність суб'єктів господарювання є зворотною, злочинною стороною легальної діяльності, вона «вбудована» в офіційну господарську діяльність і спрямована на максимальне отримання незаконного прибутку. Досліджуючи тіннізацію економіки, фахівці значною мірою оперують загальними макроекономічними

методами оцінки її рівня та масштабів, їх неузгодженостями, аніж типовими усталеними методичними підходами оцінки тінізації діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні. На сьогодні не існує загальновизнаної методики ідентифікації ознак тінізації діяльності суб'єкта господарювання на мікрорівні, але наукові пошуки в цьому напрямі продовжуються. Підтверджують такий висновок чисельні публікації з проблем удосконалення теоретико-методологічних основ оцінювання тінізації економічної діяльності.

Останнім часом спостерігається значне зростання кількості злочинів у сфері господарської діяльності. До ефективних методів пошуку латентних злочинів у сфері господарської діяльності відносять методи економічного та економіко-правового аналізу. Для забезпечення системності та комплексності ідентифікації ознак тінізації економічної діяльності суб'єктів господарювання на мікрорівні необхідно мати в наявності сукупність доступних і дієвих методів економіко-правового аналізу, які базуються на сучасних спеціальних знаннях у сфері бухгалтерського обліку та економічної експертизи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема ідентифікації ознак та оцінки обсягів тіньової економічної діяльності суб'єктів господарювання знаходиться у центрі уваги багатьох українських дослідників. Результати досліджень проблематики оцінювання рівня тіньової економіки та ідентифікації ознак злочинів у сфері господарської діяльності економічних суб'єктів презентовано в роботах останніх років таких учених, як Августин Р.Р. [1], Амеліна А.С. [2], Бутинець Т.А. [3], Дондик Н.Я. [5], Дяченко О. П. [6], Кіржецький Ю.І. [11], Пилипченко О.О. [13], Приходько І. П. [14], Рейкін В. С. [17], Семібратова Я. Г., Іванченко Г. Ф. [18], Тютюник І.В. [19], Хом'як К.А. [20], Шепель Т.В., Костьов'ят Г.І. [21].

Огляд публікацій вищенаведених науковців показав, що у працях існують різні підходи до дослідження проблем аналізу тіньової економічної діяльності суб'єктів господарювання. Зокрема, розкриваються підходи та характеристики-індикатори економічного аналізу, які дозволяють ідентифікувати причини відхилень від нормальної економічної діяльності суб'єктів господарських відносин [1]; аргументується значення судово-економічної експертизи при

розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері оподаткування [2]; акцентується роль бухгалтерського обліку в детінізації економіки, важливість гармонізації бухгалтерського обліку та системи національних рахунків (СНР) [3]; вивчаються проблеми використання спеціальних бухгалтерських знань при розслідуванні економічних злочинів [5]; аналізуються переваги та недоліки двох основних груп методів оцінки тіньової економічної діяльності: мікрометоди (прямі методи) та макрометоди (непрямі методи), відзначається поширене використання для оцінки масштабів тіньової економіки балансового методу [6]; розкриваються спеціальні методи економіко-правового аналізу: метод документального аналізу; метод бухгалтерського аналізу; метод економічного аналізу [11]; рекомендується відносити методи економіко-правового аналізу до мікрорівневих методів оцінки тіньової економіки та застосовувати їх для виявлення розбіжностей між доходами й витратами окремих груп платників податків [13]; обґрунтовуються базові підходи до застосування методів економіко-правового аналізу для виявлення фактів шахрайства при перевірці фінансової звітності [14]; надаються пропозиції щодо класифікації методів оцінки обсягів тіньової економіки за ознакою пріоритетності охоплення об'єкта дослідження, на відміну від походження джерел інформації, обґрунтовуються можливості застосування теорії нечіткої логіки для оцінки обсягів тіньової економіки України на макrorівні [17]; акцентується на поширеному застосуванні при оцінці тіньової економічної діяльності на макrorівні статистичних методів специфічних індикаторів, таких як метод фізичних витрат ресурсів, метод порівняння доходів і витрат, метод валютного попиту, в яких використовується офіційна статистична інформація [18]; визначаються особливості застосування мікрометодів оцінки обсягів тінізації економіки, надається увага методам анкетування для діагностики ознак тінізації фінансових потоків, зауважується на використанні балансового методу через використання різних джерел даних та їх порівняння між собою [19]; розкриваються методи оцінки масштабів тіньової економіки на макrorівні відповідно до Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки: метод «витрати населення – роздрібний товарооборот», електричний метод, монетарний метод, метод збитковості підприємств [20];

аналізується щільність зв'язку між тіньової економікою та показником економічної безпеки з використанням статистичних методів [21].

Проведений аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчив наявність широкого спектру інструментів та методів оцінки рівня тінізації економіки, доцільність та особливості застосування яких визначаються цілями оцінювання, рівнем аналізу (макро- чи мікроекономічними), доступністю вихідних даних. Однак, зважаючи на зростаючу динаміку незаконного привласнення активів та ухилення від оподаткування суб'єктами господарювання в Україні через тінізацію своєї діяльності, збільшення кількості схем відмивання коштів, запровадження міжнародної стандартизації фінансової звітності, важливість розуміння базових принципів побудови бухгалтерського обліку, які потрібно враховувати при розслідуванні економічних злочинів, потребують подальшого розвитку методичні положення економіко-правового аналізу у частині ідентифікації ознак тінізації діяльності суб'єкта господарювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у розробці класифікації методів аналізу бухгалтерської інформації для ідентифікації ознак тінізації діяльності суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. За критерієм неконтрольованості господарської діяльності офіційною статистикою держави тіньова економіка розпадається на три сегменти: неофіційна, нелегальна, кримінальна (Рис.1).

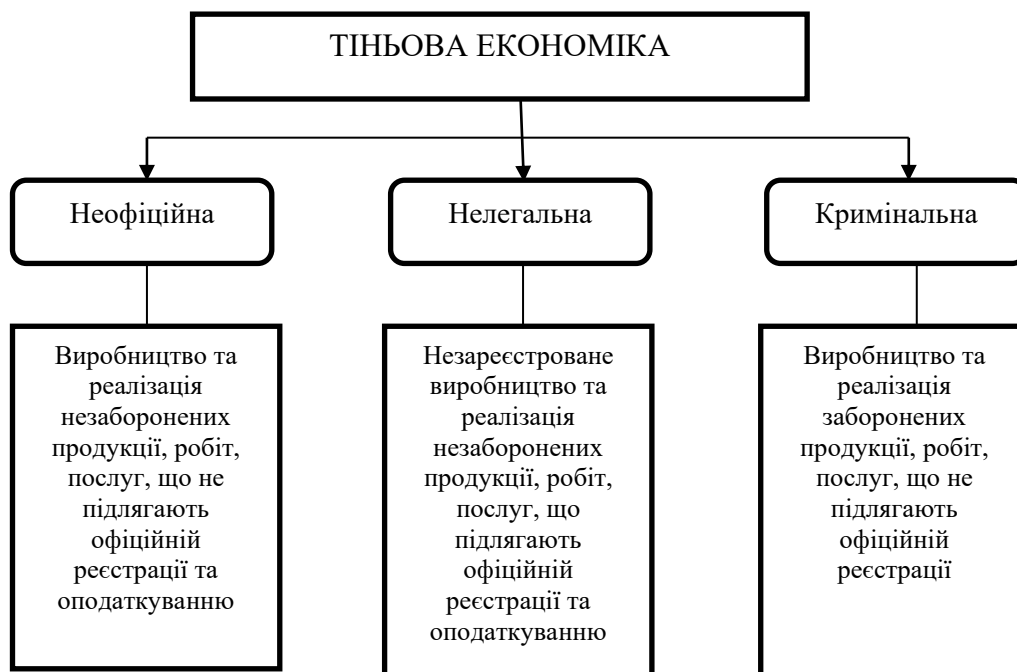

Рис. 1. Структура тіньової економіки за статистичним підходом

Джерело: сформовано на основі [4; 11]

Суттєву загрозу національній економічній безпеці держави створює *нелегальна* тіньова економічна діяльність суб'єктів господарювання, адже вона включає виробництво та реалізацію незаборонених продукції, робіт, послуг, і, поряд з легальною економічною діяльністю, охоплює всі стадії відтворення капіталу: виробництво, розподіл, обмін і споживання. В процесі нелегального відтворювального циклу виникають матеріальні і грошові потоки, які мають певну збалансованість завдяки вартісному вимірюванню матеріального потоку, але через відсутність офіційної реєстрації та узагальнення інформації про них в системі бухгалтерського обліку, йдуть у «тінь» та, як здається на перший погляд, не відстежуються.

На рис.2 наведена схема взаємозв'язку суспільних відносин, що виникають в процесі відтворювального циклу, з якої видно, що в умовах реалізації нормального легального відтворювального процесу показники грошового потоку, визначені на стадії виробництва, повинні відповідати показникам грошового потоку на стадіях розподілу, обміну і споживання. Тож, за сумами розбіжності як

матеріальних, так і грошових потоків на різних стадіях відтворювального циклу, можна отримати розуміння про наявність ознак тінізації господарської діяльності.

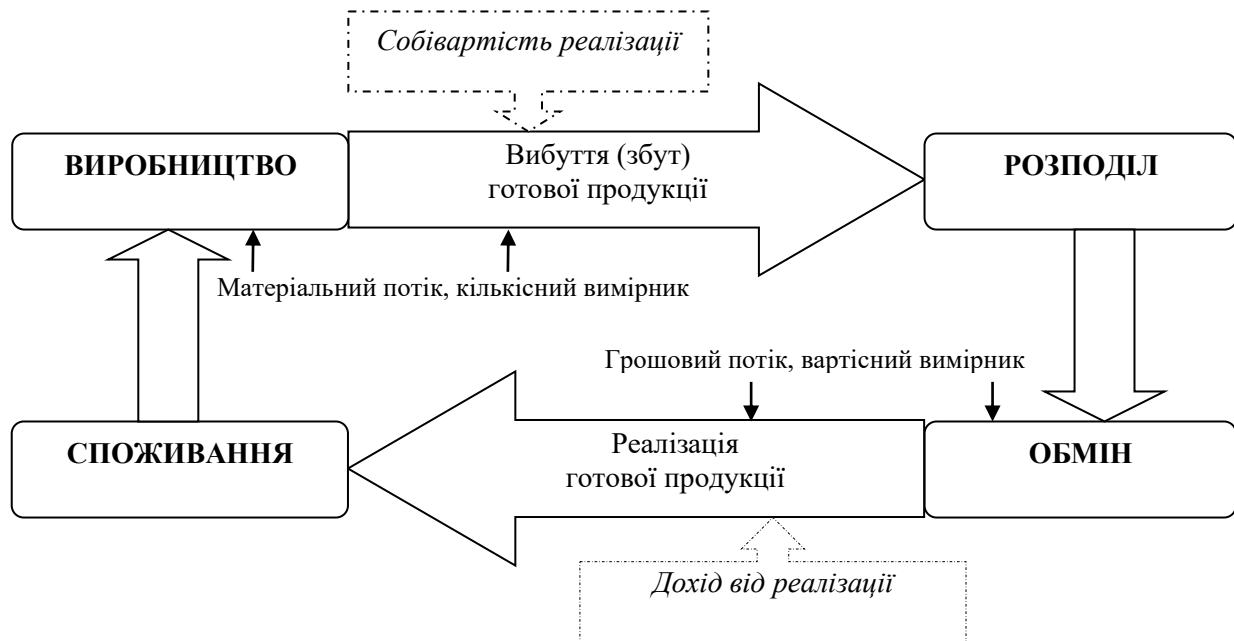

Рис.2. Безперервність руху капіталу в процесі суспільного відтворення

Джерело: узагальнено на основі [9, с.309]

Для цього потрібно провести економіко-правовий аналіз, проаналізувати всю наявну в системі бухгалтерського обліку інформацію про діяльність суб'єкта господарювання з використанням різноманітних аналітичних методів та урахуванням збалансованості руху капіталу по стадіях матеріального відтворення. Необхідно підкреслити, що економіко-правовий аналіз на відміну від звичайного економічного аналізу ставить за мету пошук незвичних, аномальних відхилень і негативних явищ у сфері економіки, які містять у собі ознаки правопорушень у вигляді деструктивних змін економічних показників. Як відзначається у працях багатьох дослідників, економіко-правовий аналіз являє собою систему прийомів та методів аналітичного дослідження бухгалтерських документів і наявних в них показників фінансово-господарської діяльності з метою виявлення та попередження правопорушень.

Слід зауважити, що відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», бухгалтерський облік визначається як

процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі *інформації про діяльність підприємства* зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [15], У Законі України «Про інформацію» під інформацією розуміються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути *збережені* на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді; а документ трактується як матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її *збереження* та передавання у часі та просторі [16], Таким чином, господарська діяльність економічного суб'єкта є адекватною породжуваній нею інформації, а остання - даним, збереженим у бухгалтерському обліку.

Інформація бухгалтерського обліку є основою не тільки для прийняття важливих управлінських рішень зовнішніми і внутрішніми користувачами, а також й для проведення економічної експертизи. Як відзначається в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, економічна експертиза включає дослідження *документів* бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності, *документів* про економічну діяльність підприємств й організацій, *документів* фінансово-кредитних операцій [7],

Проаналізована бухгалтерська інформація уможлиблює скорочення впливу фактору невизначеності при отриманні аналітичних висновків зовнішніми та внутрішніми користувачами. Аналітична інформація в процесі ідентифікації ознак тінзації підприємницької діяльності надає ущільнений зміст бухгалтерської інформації, що фіксує повідомлення про аномальні *зміни* встановлених параметрів, та уможлиблює зменшення невизначеності уявлень користувачів щодо розбалансованості матеріальних і грошових потоків діяльності.

В епістемології методом визнається сукупність способів проникнення у зміст предмета, що вивчається, а також сукупність способів досягнення визначених цілей. На рис. 3 наведено запропоновану класифікацію методів аналізу для ідентифікації ознак тінзації діяльності суб'єктів господарювання на основі бухгалтерської інформації, яка враховує уточнені методи економіко-правового аналізу, а також збалансованість руху капіталу по стадіях суспільного відтворення та принципи побудови бухгалтерського обліку: двоїстості стану господарських

фактів та його зміни, грошового вимірника, доказовості (документа), безперервності діяльності, нарахування, визнання доходу.

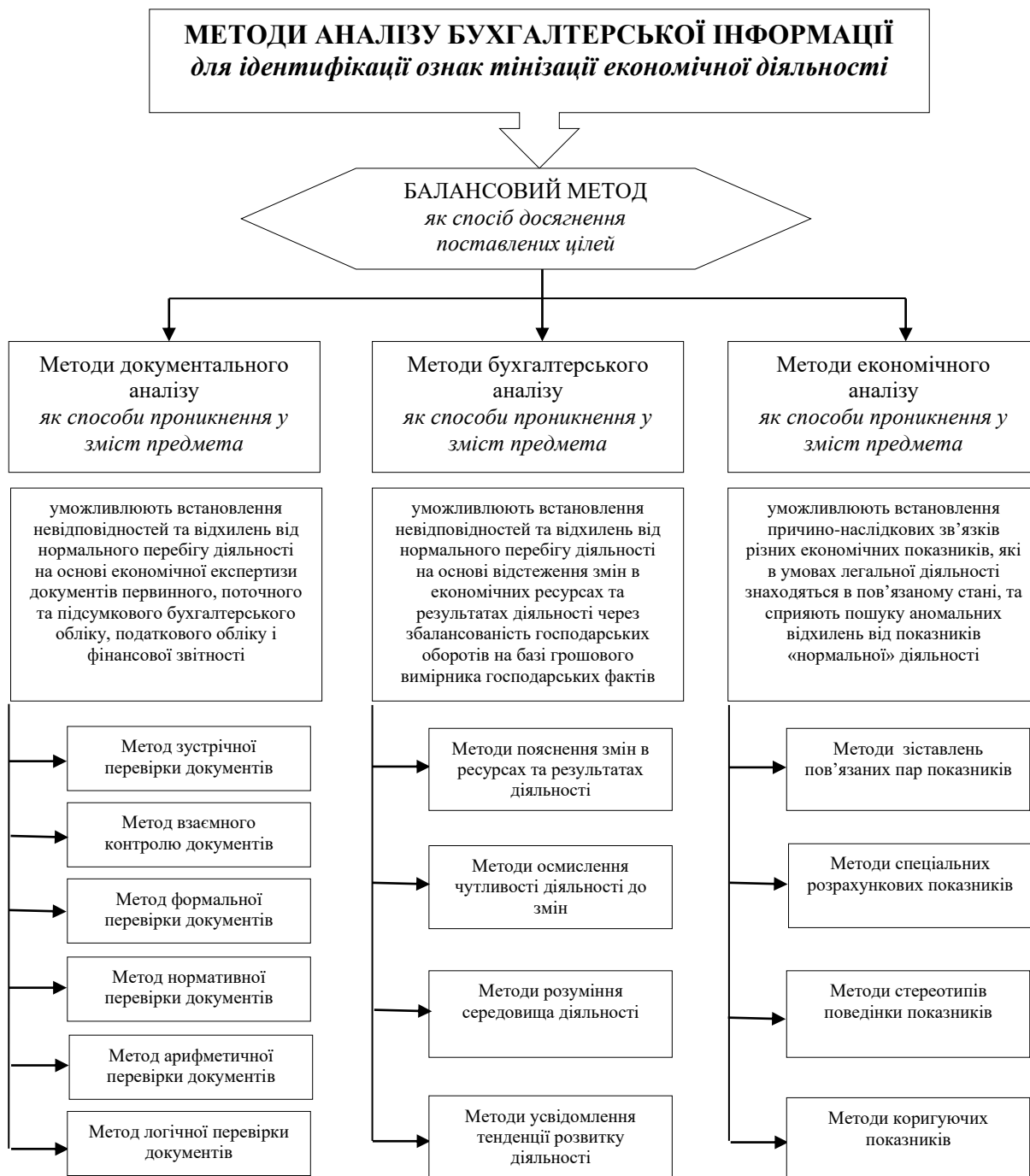

Рис. 3. Класифікація методів аналізу бухгалтерської інформації для ідентифікації ознак мінізації діяльності суб'єкта господарювання

Джерело: авторська розробка

Як видно з рис.3, методом аналізу бухгалтерської інформації для ідентифікації ознак мінізації діяльності суб'єкта господарювання як способу

досягнення цілей визнається балансовий метод. Балансове узагальнення в бухгалтерському обліку є одним із ключових елементів методу, що передбачає процедуру обробки бухгалтерських даних та узагальнення їх в статичну інформаційну модель фінансового стану економічного суб'єкта. Збалансованість господарських оборотів, заснована на принципі подвійного запису, дає інформацію для складання балансу. В основі руху ресурсів також лежить балансове рівняння: сума залишків ресурсів на початок періоду та їх надходження із внутрішніх і зовнішніх джерел повинна дорівнювати сумі їх витрат (поточного споживання і продажу на стороні) і залишку на кінець періоду [8]. До методів аналізу бухгалтерської інформації для ідентифікації ознак тінзації діяльності суб'єкта господарювання, як сукупності способів проникнення у зміст предмета, віднесено групи методів економіко-правового аналізу: методи документального аналізу, методи бухгалтерського аналізу, методи економічного аналізу.

При цьому, наведеним у фаховій літературі методам економіко-правового аналізу надано нове розкриття їх змісту та розширено контур цих методів через доповнення методів бухгалтерського аналізу. Наведену класифікацію можна використовувати для виявлення ознак вчинення правопорушень у сфері тінзації доходів, документування епізодів злочинних дій, отримання додаткових доказів за кримінальним провадженням, внесення аргументованих пояснень обставин, що сприяють вчиненню економічних злочинів суб'єктами господарювання.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Тіньова бізнес-активність суб'єктів господарювання здебільшого сфокусована на виведенні у тінь доходів та прибутків з метою незаконного привласнення активів або ухилення від оподаткування. До методів, що можуть застосовуватися для виявлення ознак тінзації діяльності суб'єктів господарювання, насамперед слід віднести балансовий метод узгодження матеріальних і грошових потоків, а відтак й узгодження виробничих та фінансових показників. Також для ідентифікації ознак тінзації діяльності суб'єктів господарювання необхідно застосовувати спеціальні методи економіко-правового аналізу, які уможливлюють виявлення слідів причин і умов економічних злочинів в сфері господарської діяльності на мікрорівні.

Ці методи слід об'єднати в три групи: методи документального аналізу, що уможливають встановлення невідповідностей та відхилень від нормального перебігу діяльності на основі економічної експертизи документів первинного, поточного та підсумкового бухгалтерського обліку, податкового обліку і фінансової звітності; методи бухгалтерського аналізу, що уможливають встановлення невідповідностей та відхилень від нормального перебігу діяльності на основі відстеження змін в економічних ресурсах та результатах діяльності через збалансованість господарських оборотів на базі грошового вимірника господарських фактів; методи економічного аналізу, що уможливають встановлення причино-наслідкових зв'язків різних економічних показників, які в умовах легальної діяльності знаходяться в пов'язаному стані, та сприяють пошуку аномальних відхилень від показників «нормальної» діяльності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають в розробці методів аналізу документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності для поглиблення результатів економічних експертиз та виявлення ознак вчинення економічних злочинів суб'єктами господарювання.

Література

1. Августин Р.Р. Ідентифікація методології непрямого оцінювання тінізації економіки. *Бізнесінформ*. 2014. № 3. С.37-41
2. Амеліна А. С. Значення судово-економічної експертизи при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері оподаткування. *Вісник ЛННІ ім. Е.О. Дідоренка*. 2023. Вип. 4(104), С.241-251
3. Бутинець Т.А. Тіньова економіка і бухгалтерський облік. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. №7. С.51-52
4. Бутнік-Сіверський О.Б., Петренко О.П. Тінізація економіки та інтелектуальної економіки як загроза національній безпеці країни та їх детінізація: монографія. Київ: Інтерсервіс, 2020. 108 с.
5. Дондик Н.Я. Спеціальні бухгалтерські знання та їх застосування під час розкриття та розслідування економічних злочинів: монографія. К.: Атіка, 2007. 144 с.

6. Дяченко О. П. Науково-методичні засади виявлення та оцінки масштабів тіньової економічної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С.60-63

7. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5 (із змінами), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#n1372>

8. Калабухова С.В. Балансовий метод як основний інструмент бухгалтерського аналізу безперервності основної діяльності. *Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу*: мат. міжн.наук.-практ.конф., 16-17 жовтня 2015 року, м. Івано-Франківськ. ІФНТУНГ, 2015. С. 171-173.

9. Калабухова С.В. Уніфікація аналітичних процедур в умовах стандартизації бухгалтерського обліку та аудиту: монографія. Київ: КНЕУ, 2019. 431 с.

10. Калабухова С.В., Токарева Т.О. Транспарентність облікової інформації. *Економічний аналіз*. 2022. №4. С.186-197

11. Кіржецький Ю.І. Тіньова економіка та напрями її подолання в Україні: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2013. 198 с.

12. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня тіньової економіки: затв. Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 07 грудня 2020 року N 2552. URL: <http://surl.li/yqedgq>

13. Пилипченко О.О. Протидія тінізації економіки України: дис... докт. філософії: 051 / КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2021. 216 с.

14. Приходько І. П. Методи економіко-правового аналізу при виявленні фактів шахрайства в аудиті. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 9. С.54-56

15. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (із змінами), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

16. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (із змінами), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

17. Рейкін В. С. Детінізація національної економіки в умовах невизначеності: дис... докт. екон. наук: 08.00.03 / Львівський торговельно-економічний університет. Львів, 2019. 449 с.

18. Семібратова Я. Г., Іванченко Г. Ф. Методи оцінки тіньової економіки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6. Ч. 3. С.27-31.

19. Тютюник І.В. Методичні засади оцінки обсягів тіньових фінансових потоків в економіці. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2018. Вип. 6 (49), С.202-206.

20. Хом'як К.А. Методика дослідження рівня тіньової економіки та аналіз її масштабів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип.12. С.170-173.

21. Шепель Т.В., Костьов'ят Г.І. Тіньова економіка як загроза економічній безпеці України: методи вимірювання та оцінка масштабів. *Інноваційна економіка*. 2021. №5-6. С.22-30.

References:

1. Avhustyn, R.R. (2014), "Identification of the methodology of indirect evaluation of shadowing of the economy", *Biznesinform*, vol. 3, pp.37-41.

2. Amelina, A. S. (2023), "The importance of forensic economic examination in the investigation of criminal offenses in the field of taxation", *Visnyk LNNI im. E.O. Didorenka*, vol. 4, pp. 241-251.

3. Butynets', T.A. (2017), "Shadow economy and accounting", *Ekonomika. Finansy. Pravo*, vol.7, pp. 51-52 .

4. Butnik-Sivers'kyu, O.B., and Petrenko, O.P. (2020), *Tinizatsiya ekonomiky ta intelektual'noyi ekonomiky yak zahroza natsional'niy bezpetsi krayiny ta yikh detinizatsiya: monohrafiya* [Tinization of the economy and intellectual economy as a threat to the country's national security and their detinization: monograph], Interservis, Kyiv, Ukraine.

5. Dondyk, N.Y. (2007), Spetsial'ni bukhhalters'ki znannya ta yikh zastosuvannya pid chas rozkryttya ta rozsliduvannya ekonomichnykh zlochyniv: monohrafiya [Special accounting knowledge and its application during the detection and investigation of economic crimes: a monograph], Atika, Kyiv, Ukraine.

6. Dyachenko, O. P. (2018), "Scientific and methodological principles of identifying and evaluating the scale of shadow economic activity", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol.5, pp. 60-63.

7. Ministry of Justice of Ukraine (1998), Order "Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#n1372> (Accessed 10 July 2024).

8. Kalabukhova, S.V. (2015), "The balance sheet method as the main tool for accounting analysis of the continuity of the main activity", *Mat. mizhn.nauk.-prakt.konf «Suchasny stan, aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku obliku, kontrolyu ta analizu»* [Proceedings from international scientific-practical conference «The current state, current problems and prospects for the development of accounting, control and analysis»], IFNTUNH, Ivano-Frankivs'k, Ukraine, pp.171-173.

9. Kalabukhova, S.V. (2019), Unifikatsiya analitychnykh protsedur v umovakh standartyzatsiyi bukhhalters'koho obliku ta audytu: monohrafiya [Unification of analytical procedures in the conditions of standardization of accounting and auditing: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.

10. Kalabukhova, S.V., and Tokareva, T.O. (2022), "Transparency of accounting information", *Ekonomichnyy analiz*, vol. 4, pp. 186-197.

11. Kirzhets'kyi, Y.I. (2013), Tin'ova ekonomika ta napryamy yiyi podolannya v Ukrayini: monohrafiya [Shadow economy and ways to overcome it in Ukraine: monograph], Liha-Pres, L'viv, Ukraine.

12. Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine (2020), Order "Methodological recommendations for calculating the level of the shadow economy", available at: <http://surl.li/yqedgq> (Accessed 10 July 2024).

13. Pylypchenko, O.O. (2021), "Antidote to the shadowing of the economy of Ukraine", *PhD thesis*, KNU imeni Tarasa Shevchenka, Kyiv, Ukraine.

14. Prykhod'ko, I. P. (2013), "Methods of economic and legal analysis when detecting fraud in audit", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 54-56.
15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On accounting and financial reporting in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 10 July 2024).
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), The Law of Ukraine "About information", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (Accessed 10 July 2024).
17. Reykin, V.S. (2019), "Detification of the national economy in conditions of uncertainty", *Doctor's thesis*, L'vivs'kyi torhovel'no-ekonomichnyy universytet, L'viv, Ukraine.
18. Semibratova, Y. H., and Ivanchenko, H. F. (2016), "Methods of evaluating the shadow economy of Ukraine", *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, Vol. 6, no. 3, pp.27-31.
19. Tyutyunyk, I.V. (2018), "Methodological principles of estimating the volume of shadow financial flows in the economy", *Naukovo-vyrobnychyy zhurnal «Biznes-navihator»*, vol.6 (49), pp. 202-206.
20. Khom"yak, K.A. (2016), "Methodology for researching the level of the shadow economy and analysis of its scope", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol.12, pp. 170-173.
21. Shepel', T.V., and Kost'ov"yat, H.I. (2021), "The shadow economy as a threat to the economic security of Ukraine: methods of measurement and scale assessment", *Innovatsiyna ekonomika*, vol.5-6, pp. 22-30.

Стаття надійшла до редакції 13.07.2024 р.